

ודוקא משום כך, משום שהוא מקדים את העתיד הלוט בערפל, נקרא הנודר 'חוטא'. הן קשה הדבר למדי לסקור ולהעריך יפה את הרגע שבהווה ולמלא את חובותיו באמונה. מצוה ומעשה טוב שנתחייב לעשותם ברגע הבא, ניאלץ לקיים גם בלא שגמרנו בלב, ובנדר. יהיה אסור לנו לעשות עוול למרות שנדרנו. נדרים מיותרים אפוא בין להרע ובין להיטיב. נשארים רק דברים חסרי ערך, אך יהיה זה יותר מסכלות, להעלות דבר חסר ערך לדרגת חובה רצינית, ועוד נוסף על כך – לעתיד הנעלם. רק במקרים יוצאים מן הכלל, בשעת צרה, כאשר, כמו כאן (בנדרו של יעקב בצאתו לחרץ) אין מקדימים את העתיד אלא היפוכו של דבר, הרגע בהווה כה גדול עד שהוא נעשה יסוד ובסיס לחיי העתיד, רק אז הנדר מותר וגם למצוה ייחשב. ע' בראשית רבה ע"א. (מתוך פירוש רש"י הירש בראשית כח,כ-כא)

*

הנודדים מתוך צער ותגר והקפדה כרוב הנודרים בזמננו – זו היא כוונה בלתי רצויה, ומתחרטים בנקל, אבל הנודדים על צד הכוונה המועילה, בראותם נמשכים אחר התאוות מתכוונים להכניע יצרם שלא ישתקעו ברוע מעשיהם – הוא נדר נבחר ונאות, ועל כיוצא בזה אמרו 'נדרים סייג לפרישות' (פתיחת המאירי למסכת אבות).

'נדרים להמון עם, הוא קלוקל, כמ"ש כל הנודר כאילו בנה במה, אבל לפרישות הוא שומר, וגנזי מטמוני שבירת התאוה מונחים בתוכה, וכענין רבי יוחנן שאמר אהא בתענית וכו'. והנה מחשבת מועלת לדברי תורה, וכל שכן נדר, ולבד שלא יועיל – יזיק עוד, אך למי שהגיע למדרגת הפרישות – טוב ויפה הוא (רוח חיים אבות ג,ג).

*

'... אחשוב כעין חובה לחוות מה שבלבי מה שראיתי במכתבו דרך אגב. לשון סהדי... אנחנו חושבים לשון זה מאביזריהו דשבועה [ע"י נדרים כ"ב ב'] והזכרה דברים כאלו נתחנכנו לחשבם לחמורות שבחמורות [כמבואר באגרת הגר"א ז"ל] מלבד שנהגו להחמיר בשבועת אמת כמבואר בתשובת ח"ס, עוד זה יוצא מדיבור בנחת שְׁנָאָה לחכמים, וגם הוא הערה להרגש בדברים של מה בכך...' (מתוך מכתב החזון-איש, קובץ אגרות ח"א קצג).

דף כג

'אדעתא דמחי לי קצרא לא נדרי. ושריה... אילו הוה ידעת דעברת על דעתך ומנסבא לה לקריבה מי אדרתה... ושרייה'. יש לשמוע מכאן שאפשר להתיר את הנדר בפתח שאינו שייך לגוף הנדר אלא למאורע שארע בעקבותיו. וכמו שכתב הרא"ש (בפסקיו אות ה) שהעובר על נדרו אפשר להתיר לו מחמת שירא מעונש נדרים ובודאי שמתחרט מעיקרו בשל כך.

וצריך עיון גדול בדברי הט"ז (יו"ד שכג סק"ב) שאין להתיר אלא בפתח שמחמת הנדר עצמו ולא בגלל אירוע אחר שאינו הכרחי מהנדר, כגון שהפריש חלה ותרומה ונתערבה בחולין (עפ"י שלמי נדר אות לא – בסוף ספר הליכות שלמה מועדים-א).

לכאורה נראה שתלוי אם אותו אירוע הוא מצוי, כי אז פותחים בו כמו במעשים שבכאן, ובין אירוע שאינו מצוי דהוי 'נולד'. ועל זה דיבר הט"ז, ועיקר הוכחתו הוא שאינה נחשבת חרטה כשסיבת החרטה היא דבר הנולד, כי בעצם אין החרטה מתיחסת לנדר עצמו אלא לאותו אירוע שגרם לו הצער (ע' רמ"א רכת, יג). והוכיח מכך שהעובר על נדרו או נזיר ששתה יין לוקה, הרי שכגון עבירה על הנדר נחשב כנולד, ואין החרטה בעיקר הנדר אלא על העבירה.

'דשכיחי אפיקורי דמצערי רבנן'. הגם שאותו כובס אוהב רבנן שעל כן קינא על צערם, בכלל 'אפיקורי' הוא מפני שמצער תלמידי חכמים אחרים, כמו שכתב הרא"ש בפירושו (עפ"י טל תורה). או גם: מבקש עילה היה להכותו, ומצויים הם העושים כן (עפ"י נמוקי יוסף).

פירוש נוסף כתב הנמוקי-יוסף: 'אפיקורי' מלשון הפקר – שמפקירים עצמם במעשיהם להכות את המצערים את החכמים.

'מעשה באדם אחד שהדיר את אשתו מלעלות לרגל... ובא לפני רבי יוסי'. רבי יוסי, בן דורם של רבי יהודה ורבי מאיר, בדור השני לחורבן היה. וכתבו ראשונים (תוס' ישנים ועוד) שהיו נוהגים בעליה לרגל גם לאחר החורבן, לשמוע דברי תורה והוראה. ואף הנשים עלו. והאריך מהר"ץ חיות להוכיח כן, והוסיף שאפשר שהקריבו קרבנות כפי ההלכה שמקריבים אע"פ שאין בית.

אמנם ר"י עמדין כתב שאין הכוונה לעליה לירושלם אלא לדרשת הרגל. וכן הבין הוא (דלא כרצ"ה חיות) את דברי הרא"ש בפירושו כאן. [אף שלגוף הדבר אינו חולק, כפי שהוכיח בתשובה (שאלת יעב"ץ ח"א פט) מכמה מקומות שגם לאחר החרבן המשיכו להקריב קרבנות תקופה מסוימת, ואפילו קרבנות יחידים שלא הותרה בהם הטומאה – שהרי היה להם אפר פרה עד לימי האמוראים. ע' במובא ביוסף דעת סנהדרין כא: ופסחים עד.].

ומצינו בכמה מקומות שהנשים היו נוכחות בדרשת החכם, כאותו מעשה (המובא בירושלמי ריש סוטה ועוד) באשה אחת שאיחרה לשוב לביתה בליל שבת בלכתה לדרשת רבי מאיר. וע' גם באגודה ברכות (ג) לענין אמירת הקדיש שלאחר הדרשה בארמית, כדי שיבנו ע"ה ונשים.

(ע"ב) 'אמר אביי: תני ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנדר. רבא אמר: לעולם כדאמרינן מעיקרא...' אף כאן, כמו במקומות רבים, נמנע רבא מלהגיה הלשון ונדחק להעמיד באוקימתא כדי לקיים לשון המשנה (כפירוש הרא"ש). וכן הלכו בזה אביי ורבא לשיטתם בכל מקום, כנוכר לעיל יד.

'הכא במאי עסקינן כגון שהתנה בראש השנה ולא ידע במה התנה והשתא קא נדר; אי זכור בשעת הנדר ואמר על דעת הראשונה אני נודר – נדריה לית ביה ממשא. לא אמר...' ו'זכור' שאמר התנא כלומר שהזכירו בפיו. ואף על פי שבעלמא אין דרך התנא לשנות כן, שהיה לו לומר 'ובלבד שיזכירנו בשעת הנדר' – הרי כבר גילה רבא בסמוך שהתנא סתם דבריו בזה כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדריים (עפ"י רשב"א).

לפירוש הר"י והרי"ד [דלא כשאר ראשונים], רבא חולק בדין על אביי, ולדבריו אם היה שכוח בשעת הנדר מהתנאי – נדרו קיים, כי 'מה מועיל התנאי שהוא קודם לנדר לעקור הנדר. החרטה שהיא אחר

הנדר היא עוקרת הנדר אבל התנאי שקדמו מה כח יש לו לעוקרו כיון שבשעה שנדר נדר בכל לב' (לשון הרי"ד). ורק כשהוא זכור בתנאי ונדר על דעת ראשונה – בטל הנדר. ולפיכך הקדים התנאי, כדי שבכל שעה שיוזכר את תנאו וידור – על דעת תנאו הוא נודר [ודי שיחשוב זאת בלבו בשעת הנדר, או בשפתיו בלחש], והשומע סבור שנדר גמור נדר והוא לא נדר כלום. ועושה כן כדי לאיים על בני ביתו או לזרזם או כדי לידור להרגים ולחרמים, להציל מהם וכד' (עפ"י תורי"ד).

ובדעת הסוברים שמועיל ביטול הנדר מראש, הגם שהיה שכוח מהביטול בשעת הנדר – ע' בגדרי הדבר בר"ן להלן עה: בחדושי הגרש"ק ובשערי ישר ה, כב וב'שלמי נדר' להגרשו"א (הליכות שלמה מועדים עמ' שפ ואילך); אילת השחר.

'חסורי מחסרא והכי קתני: הרוצה שיאכל אצלו חבירו ומסרב בו ומדירו – נדרי זירוזין הוא. והרוצה שלא יתקיימו נדריו...' יש לעמוד על השתנות הלשון במשנה; ברישא קתני לשון דיעבד, '... ומדירו – נדרי זירוזין הוא', ובהמשך קתני 'הרוצה... יעמוד בר"ה ויאמר...'. וי"ל על פי דברי התוספתא (הביאה הר"ן לעיל כא. וכן הובא בפוסקים) שאסור לידור לכתחילה נדרי זירוזין מפני שעושה דבריו חולין. ועל כן לא קתני ברישא לשון לכתחילה כבסיפא. ויש לשאול אם כן מדוע לא פרשו את המשנה כולה בנדרי זירוזין כפשוטה, שאם רוצה לידור נדרים אלו, מותר לעשות כן לכתחילה באופן שמבטל נדריו מראש?

ולכאורה נראה להוכיח מזה שפשוט לגמרא שאף על פי שמבטל נדריו מראש, אין לידור לכתחילה בהסתמך על ביטולו, ואף לא נדרי זירוזין, שעל כל פנים עושה דבריו חולין, או משום שלא ינהגו קלות ראש בנדרים.

*

'...השתלמוד מגלה דברים שסתמו במשנה, שלא רצו לפרש, כדרך שאמרו (בנדרים כג טע"ב): 'תנא מסתים לה סתומי' שלא יהא קלות ראש, ובגמרא שם פרשו הדבר – כי המשנה שהיא ההלכות בקיצור בלא משא ומתן ופולפול, נסדר להיות מסור לכל, ועל כן הסתירו שם דברים שיוכלו קלי הדעת לבוא על ידי זה לקלות ראש...' (תקנת השבים טו, עמוד 061).

ע' כיו"ב בשבת קנג: 'עוד אחרת היתה ולא רצו חכמים לגלותה...'

*

התר נדרים

'התר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמכו' (חגיגה י). פירש"י: שהוא מתורה שבעל-פה ורמו מועט בתורה שבכתב.

ואין הכוונה ברמז זה על מה שאמרו בגמרא מקרא ד'הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו' וכיוצא בו – דהני מ"ד סבירא להו יש להם על מה שיסמכו – עיין שם בגמרא, דכל דרש מלשון הכתוב מקרי יש לו סמך בכתוב, אבל הפריחה באויר הוא מה שאין לו רמז דרש בגופו של כתב אלא רמיזא בעלמא בכתרי אותיות שהיה רבי עקיבא דורש (מנחות כט:) – שכמו שאמרו חז"ל (במדב"ר יח) דבלוחות, בין דבור לדבור היו כל מצוותיה של תורה, כך בתורה שבכתב, בין שיטה לשיטה רמוז כל תורה שבעל-פה כולה וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, דליכא מידי דלא רמיזי באוריתא – הכל רמוז באויר שבינתים, בתגין ובכתרי האותיות וכיוצא. וזהו כונת הלשון 'פורחין באויר' – היינו האויר שבין הכתב.

וגופו של כתב הוא בנין הקבוע וקיים שבנה וקבע מלכו של עולם, וההשפעה מצידו יתברך בקביעות שוה, על כן תורה שבכתב כתיבא ומנחא לכל באי עולם, והתורה שבעל-פה הוא מה שנמסר לחכמים לחדש ולהשיג כל אחד כפי כחו וחכמתו, ומי שאינו חכם אין משיג ומחדש כלום, וכל ההשגה הא מצד המקבל ומצידו אין לה קביעות. ואפילו לאותו המשיג, ההשגה היא דרך פריחה בשכל בלא קביעות, פעם נגלה ופעם נעלם.

והתר נדרים, אף שהוא הלכה מקובלת ולא מחידוש חכמים, מכל מקום הואיל והדבר מסור לחכמים להיות לשונם מרפא ושיוכלו להתיר מה שאסרה תורה ואין בוזה הלכה קבועה, ואינו דומה לגופו של נדר דגם כן אינו הלכה קבועה ותלוי בדעתו של נודר אם ירצה ואסור על עצמו, דזה מסור לכל אחד ואין צריך חכמה כלל, ואם כן אין איסורו מצד כחו וחכמתו אלא מצד התורה שקבעה עליו דכל היוצא מפיו יעשה ולא יחל ושפיר נכתב איסורו בתורה בהדיא, ויש לו על מה לסמוך. מה שאין כן ההיתר דתלוי בחכמה... דהחכם יותר יוכל למצוא פתח לנדר מה שאין אחר יכול למצוא, דעל כן היו הולכים לחכמים לבקש פתח (וכמ"ש בנדרים). ועל כן השאירתו תורה פורח באויר, שכיון שנמסר לחכמים, מצד השגת החכמים אין לו קביעות.

(מחשבות חרוץ עמ' 39-29)

*

'... ויש להוסיף בעיקר ענין זה דמסירת מודעה רעיון מוסרי, דהנה רוב הראשונים כתבו דלשון הגמ' הרוצה שלא יתקיימו נדריו יעמוד בראש השנה וכו' – לאו דוקא, דבכל זמן שיעשה כן מועיל. וכן הוא ברמב"ם. אבל בשיטה מקובצת בשם רבנו נתנאל הקדוש, וכן בתוס' ישנים שנדפס מחדש, כתבו דדוקא בראש השנה מהני מפני שאז יש להאדם גמירות הדעת הנכונה והשלימה לענין זה שאינו חפץ בנדרים.

ומזה יש להתבונן שטעות הוא לחשוב שסתם מציאות ומדרגת האדם היא זו של כל השנה, ומה שנשתנה למעליותא בר"ה ויוה"כ הוא רק מפחד הדין גרידא, שהרי מדברי הראשונים הללו מבואר שאנו קובעים שכיון שבר"ה או יוה"כ גילה דעתו שאינו חפץ בנדרים הו"ל מעשיו בשאר ימות השנה כטעות, והיינו כי אין זו דעתו האמתית והשלימה אלא דוקא בר"ה ויוה"כ היא דעתו ומציאותו האמתית.

והן הן דברי הרמב"ם בהל' תשובה בענין השופר 'עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם' וכו', והיינו שבר"ה צריך האדם לבוא למצב של 'ער', שהוא מצבו הרגיל של אדם, ואילו בשאר ימות השנה נחשב כאילו נרדם וישן ואינו בדעתו האמתית, אשר על כן מועילה מסירת המודעה של האדם בימים אלו לקבוע ולפרש את דעתו האמתית איך צריכה להיות הנהגתו בכל ימי השנה' (הגר"י טרגר שליט"א, בספר הזכרון ברית אברהם, ירושלם תשנ"ג).

דף כד

'יכול – המודר – להתיר את נדרו שלא על פי חכם' ולהנותו, באמרו 'כלום אמרת אלא משום כבודי' והרי כבר נתקיים נדרך במה שנודע שרוצה היית ליתן לי (מאירי).

כן משמע בר"ן, שכבודו מתקיים בכך שהציעו לו לקבל מתנה וסירב.